

STATSMINISTERENS FOREDRAG I ARVIKA 1. SEPTEMBER 1979

For sosialdemokrater er retten til arbeid en grunnleggende menneskerett. Enhver som ønsker å arbeide og er i stand til å arbeide skal skaffes en jobb som han fritt kan velge og som er rimelig godt betalt.

Arbeidsløshet bryter ned menneskelig verdighet. Den er en trusel mot stabiliteten i ethvert samfunn. Arbeidsløshet er en trusel mot personlig frihet. Arbeidsløshet er sløsing med den viktigste av alle ressurser, mennesket selv.

For tiden er 17 millioner mennesker registrert som arbeidsløse i OECD-landene. I mange av utviklingslandene er det arbeidsløshet og underbeskjeftigelse

- 2 -

av meget betydelig omfang med arbeidsløshetsprosjenter på 35 eller mer.

Massearbeidsløsheten har i de siste år vendt tilbake til de industrialiserte land etter en 30 års periode med høy sysselsetting. Denne arbeidsløshet er et resultat av politiske og økonomiske krefter, og av strukturelle endringer i økonomien. Den er således ikke noe naturgitt fenomen, men noe som kan bekjempes gjennom bevisst nasjonal og internasjonal handling rettet mot dette problemet. Men det vil kreve sosial samvittighet og politisk besluttsomhet for å møte denne utfordringen. Vi må sette i verk den politikk som er nødvendig i de enkelte land for å gjenskape den fulle sysselsetting.

Sosialdemokrater og de demokratiske fagbevegelser

i verden har et betydelig ansvar til å møte denne utfordringen.

Nasjonale myndigheter og internasjonale organisasjoner har i det store og hele ikke vært i stand til å skape den politikk som er nødvendig for å gjenreise mulighetene for full sysselsetting.

I utviklingslandene er arbeidsløshet og underbeskjeftigelse et av de viktigste kjennetegn på underutviklingens generelle problem. Det er bare gjennom en generell utviklingsorientert politikk at man i utviklingslandene i noe betydelig omfang kan redusere arbeidsløshet og underbeskjeftigelse.

Den nasjonale siden ved denne oppgaven er noe som myndighetene i de enkelte utviklingsland er ansvarlig for. Men den internasjonale siden av problemet er

verdenssamfunnets ansvar. Bare gjennom en ny økonomisk og sosial verdensordning kan dette grunnleggende sysselsettingsproblem i utviklingslandene bli løst. Industrielandene, i første rekke de ledende industrisⁿstasjoner, har et tungt ansvar for å sette igang den prosessen som skal lede oss til en ny økonomisk og sosial verdensordning.

Selv om arbeidsløshetsproblemet er grunnleggende forskjellig i industriland og utviklingsland, vil jeg understreke at det er en sterk gjensidig avhengighet mellom de to grupper land. Hvis industrilandene kan skape en situasjon med høy etterspørsel og full sysselsetting i sine land, vil dette være et betydelig bidrag for å stimulere vekst og sysselsetting også i utviklings-

landene.

En sterkere vekst i u-landene vil gi nye muligheter i hele verdensøkonomien til beste også for industri-landene.

I den aktuelle situasjonen står vi overfor et avgjørende valg.

Vi kan på den ene siden stole på de frie markeds-krefter som bare kan funksjonere effektivt hvis vi gir opp arbeiderbevegelsens tradisjonelle mål om full sysselsetting, sterk innsats fra fellesskapet og en rettferdig inntekts- og formuesfordeling.

På den andre siden kan vi ta sikte på gradvis å erstatte kapitaloppsamlingen i de multinasjonale selskapene med langt større kontroll fra et internasjonalt samfunn og planlegging av investeringsvirksomheten, knyttet til en

nasjonal utvidelse av det industrielle og økonomiske demokrati.

For demokratiske sosialister er valget enkelt.

I historisk sammenheng er full sysselsetting en usedvanlig situasjon. Som et generelt fenomen har full sysselsetting bare eksistert i industrilandene i tiden etter den annen verdenskrig. I utviklingslandene er det umulig å bruke begrepet full sysselsetting. Skjult ledighet og underbeskjeftigelse har alltid eksistert i vidt omfang.

Selv om kampen mot fattigdom og arbeidsløshet alltid har vært en hjørnestein i de demokratiske sosialisters programmer, har de stigende arbeidsløshetstall i de senere år ført til at noen har stilt seg spørsmålet om vi ikke må vende oss til å leve med arbeidsløshet.

Noen går enda lengre og kan se en fordel i arbeidsløshet som en flukt fra det kapitalistiske arbeidsbegrep.

Vi må avvise begge disse syn. Retten til arbeid er ett av de mest grunnleggende behov hos et menneske. Gjennom retten til arbeid får mennesket en mulighet til å realisere sin skapende evne, utvikle sin egen personlighet, samtidig som han gjennom arbeide får tjene sin inntekt og oppnår en tilfredsstillende plass i samfunnet. Vårt mål må derfor være å sikre at enhver som ønsker arbeid, faglært eller ikke, skal få muligheten til det. For å nå dette mål må vi ikke bare sikre oss at arbeid kan tilbys dem som er registrert som ledige. Vi må også kunne tilby arbeid til dem som ikke er registrert som ledige, men som likevel ønsker en jobb. Vi må møte

å bekjempe den utfordringen som ligger i/for dommer som skaper vanskeligheter for folk på arbeidsmarkedet på grunn av deres rase, kjønn eller religion.

Likevel, vi må ikke tviholde ukritisk ved målet om arbeid for alle uten samtidig å vurdere behovet for å redusere arbeidstiden og forbedre arbeidsmiljøet.

Den stadige tekniske utvikling og produktivitetsvekst skaper nye muligheter for økende levestandard kombinert med kortere arbeidstid. Vi må sikre oss at denne teknologiske utvikling blir brukt på en slik måte at den kan gi mer fritid og høyere inntekter for alle. Den må ikke skape en privilegert gruppe av høyt betalte arbeidstakere, og samtidig en voksende arbeidsløshet.

På lengre sikt må vi derfor vurdere lavere pensjonsalder, kortere arbeidsuke, lengre ferie, større muligheter for utdanningspermisjoner o.l. Vi må imidlertid vokte oss vel for å bruke slike tiltak utelukkende som kortsiktig løsning på akutte arbeidsløshetsproblemer.

Det grunnleggende vilkår for å holde full sysselsetting er en aktiv, framtidsrettet næringspolitikk. Det er bare et konkurransedyktig, rasjonelt næringsliv - i første rekke industrien - som kan gi oss det økonomiske fundament for den politikk som skal gi arbeid for alle.

Arbeid skal gi folk høve til å utvikle sin skapende evne. Likevel ser vi at mye arbeid i dag er monotont og sliter ned folks initiativ og skapende trang. Det fins mange tiltak som kan bidra til å forbedre arbeidsmiljøet, gjøre jobbene mer meningsfulle, og derved gjøre arbeidsplassene menneskelig sett tryggere.

Kvinner er underrepresentert i yrkeslivet, Dessuten blir de ofte betalt mindre enn deres mannlige kolleger for det samme arbeid. Den kvinnelige underrepresentasjon er størst i de best betalte yrker og i ledende stillinger. Dette har sammenheng med at kvinner gjennomsnittlig har mindre utdanning enn menn.

Denne stillingen for kvinner på arbeidsmarkedet er uforenlig med demokratiske sosialistiske prinsipper. Derfor hevder vi at like sysselsettingsmuligheter og arbeidsvilkår for kvinner og menn er grunnleggende deler av vår politikk for full sysselsetting og rimelige arbeidsvilkår.

Myndighetene i alle land må følge disse prinsipper i sin arbeidsmarkedspolitik, også når man fastlegger

normer for utdanning og yrkeskvalifikasjoner. I alle land er staten selv en stor arbeidsgiver. Derfor har regjeringene et særlig ansvar for å skape like muligheter for kvinner i offentlig administrasjon og i de offentlige bedrifter.

Arbeidsløshet og underbeskjeftigelse blant kvinner er større i landdistriktene enn i byene. Derfor er det av spesiell viktighet å skape jobber for kvinner i landdistriktene.

Større muligheter for deltidsarbeid vil utvide mulighetene for at familiene kan trygge sin egen inntekt, og gi sysselsetting for såvel kvinner som menn. Det er også behov for spesielle tiltak for å imøtekomme kvinners behov og ambisjoner i arbeidslivet,

som f.eks. voksenopplæring, omskoling, bedre sosiale tiltak for mor og barn osv.

I mange industriland har arbeidsløsheten særlig rammet

ungdom uten erfaring fra arbeidslivet, som kommer rett fra skolen og søker seg jobb. I mange land har ledigheten blant unge økt sterkt i de siste 10 år. Den rammer bestemte grupper av ungdom særlig sterkt. I de fleste land er ungdomsledigheten høyere for jenter enn for gutter. Den er høyere for dem som har en kort eller ikke fullført utdanning sammenliknet med dem som har en yrkesutdanning eller andre former for videregående skole.

De statlige sysselsettingsprogrammer må ha et så stort omfang og et slikt innhold at de kan ta fullt hensyn til de spesielle behov hos den ungdom som søker

arbeid. Man må ta sikte på å kunne gi ungdom en garanti for enten fortsatt skolegang eller arbeid. Men når man gjennomfører dette må man unngå at man ^{bare flytter} arbeidsløsheten i et land fra en gruppe til en annen. Sysselsettings-tiltak for ungdom må være en integrerende del av en samlet sysselsettingspolitikk.

Omfattende ordninger for yrkesutdanning bør settes i verk og samordnes med sysselsettingsfremmende tiltak. Fagbevegelsen bør delta i planleggingen og gjennomføringen av slike ordninger.

Skolesystemet er ansvarlig både for den teoretiske og praktiske utdanning. For

å forberede ungdommen best mulig for et aktivt yrkesliv må man ta i bruk nye metoder som kombinerer teoretisk utdanning og praktisk opplæring.

Offentlige stipendordninger m.v.

må sikte mot å gi all ungdom adgang til en hensiktsmessig og tilstrekkelig utdanning og opplæring. Ved å gi økonomisk godtgjørelse under utdanning og opplæring vil man også motvirke inntektsforskjeller mellom faglært og ikke faglært arbeid. Innføring av permisjon med lønn

for videreutdanning kan kombineres med tiltak for at unge arbeidere kan få en videreopplæring på arbeidsplassen.

I den senere tid er det blitt stadig mer alminnelig innsett at verden ikke har tid til å vente på resultatene av den utviklingstakt som utviklingsprosessen i de fattige land i verden nå har. Fremgangen er for liten til å tilfredsstille de naturlige menneskelige ambisjoner for å nå en akseptabel materiell standard. Fremgangen er for svak til å kunne sette i verk en betydelig vekst i sysselsettingen i den tredje verden. De naturlige og rimelige menneskelige krav i de fattige land er etter hvert i ferd med å bygge seg opp til sterke politiske press både innad i de enkelte utviklingsland og utad rettet mot verdens rike land.

Dette representerer en spesiell utfordring til demokratiske sosialister i hele verden. Både vår sosiale samvittighet, vår solidaritetsfølelse og den gjensidige felles interesse mellom alle folk på jorden, gjør det umulig for oss å godta det enorme gap av ulikhet mellom mennesker. For å skape et solid grunnlag for likhet mellom mennesker, og grunnlag for en varig fred mellom verdensdelene, må vi skape en ny økonomisk og sosial verdensordning. Industrialisering vil ikke alene løse arbeidsløshetsproblemet i utviklingslandene. Det må gis prioritet til alle de tiltak som tar sikte på å påvirke forholdene i landsbygdas økonomi, og å utvikle de interne økonomiske markeder.

De viktigste mål i utviklingslandenes vei mot en høyere sysselsetting og en mer rimelig internasjonal

fordeling av godene, kan deles opp i følgende fire oppgaver:

For det første må utviklingslandene få en bedre adgang til de internasjonale markeder. Dette er ikke bare et spørsmål om å fjerne formelle handelshindringer. Det kan også dreie seg om å bryte ned store private handelsselskapers dominans. Bedre markedsføringsapparat trengs også hvis utviklingslandene skal øke sin andel av verdenshandelen.

For det annet må utviklingslandene få en bedre pris for sine eksportvarer både absolutt, og i relasjon til prisene på de varer de importerer fra industriland.

For det tredje må utviklingslandene få bedre finansielle og faglige muligheter til å øke sin eksport-

produksjon, og skape en bredere basis for sin eksportproduksjon.

For det fjerde må utviklingslandene legge større vekt på veksten av deres interne økonomier som et middel til å stimulere sysselsettingen. } Jeg vil gjerne referere noen avsnitt fra en tale som Tanzanias president Julius Nyerere holdt for noen år siden, og som har en spesiell adresse til demokratiske sosialister i industrilandene. Han sa følgende:

"De fattige nasjoner er i dag i den samme stilling som en arbeider i det attende århundres Europa. For å opprettholde livet måtte han selge sin arbeidskraft til hvilken som helst pris han kunne oppnå. Med sin inntekt kjøpte han varer til en pris som var fastlagt av den herskende klass i dens egen interesse.

Den eneste forskjellen mellom disse to situasjonene er at de som i dag høster fordel av den internasjonale situasjonen er de nasjonale økonomier til de rike land, som også inkluderer arbeiderklassen i disse landene.

Fattigdom, arbeidsløshet og underbeskjeftigelse i de fattige land er like meget en funksjon av dagens økonomiske verdensorganisasjon som av andre faktorer. Og denne situasjonen kan ikke endres ved et enkelt utviklingslands egen politiske beslutning, selv ikke en forpliktelse til en sosialistisk politikk vil kunne påvirke denne grunnleggende situasjonen.

Et land som prøver dette vil vedbli å være et offer for den internasjonale økonomiske system. Et slikt land kan utvikle et likhetssamfunn, men

det vil bli en likhet i fattigdom både absolutt og i relasjon til resten av verden.

Demokratiske sosialister i industrilandene bør feste seg ved at i dette tilfelle vil fattigdommen til et slikt sosialistisk utviklingsland bli brukt som et argument mot sosialismen selv. Sosialister i industrilandene må se i øynene at dette er resultatet av den utbytting som skjer gjennom ^{det}internasjonale økonomiske system.

For tiden er det arbeiderne i de rike land som høster fordel av dette system fordi deres nasjoner høster fordel av det, og fordi en stor del av den velstand hvis innenlandske fordeling man strides om, kommer fra et system som utnytter den tredje verden. Arbeiderne i de rike land har to ting å velge mellom:

De kan støtte den fortsatte utnytting av verdens fattige, eller de kan opptre som sosialister og samarbeide om den nødvendige reorganisering av verdenshandelens struktur, samtidig som de gir en tidsavgrenset, men reell bistand til de fattige land på basis av prinsippet om nasjonal likhet."

Slik avsluttet Julius Nyerere sin appell til industrilandenenes arbeidere.

I Sverige og Norge legges det stor politisk vekt på kampen mot arbeidsløshet. Den politiske og faglige arbeiderbevegelse har stolte tradisjoner i dette. Men fordi sysselsettingsspørsmålet er blitt en internasjonal oppgave, er det ikke mulig å finne løsninger bare i den nasjonale politikk.

Derfor var det ^{også} naturlig at den nordiske arbeiderkongress i København i år la hovedvekten på den internasjonale kamp mot arbeidsløshet.

Arbeiderkongressen viste at det er stor enighet i arbeiderbevegelsen i Norden om disse viktige spørsmål. Vi er i alle de nordiske land opptatt av at man ikke har maktet å bygge opp tilstrekkelig effektive internasjonale organisasjoner som har mulighet til å gjennomføre en overordnet planlegging i takt med den alminnelige

økonomiske utvikling. Men vi står likevel bedre nå enn i tidligere kriseperioder. Det er tross alt i de ulike internasjonale samarbeidsorganisasjoner og i de fleste lands politikk aktive bestrebelser på å koordinere den økonomiske politikk landene imellom.

Toppmøtene mellom de ledende industrilands ledere er viktige eksempler på dette. Det ligger også et viktig bidrag til å bekjempe den internasjonale krise ved å forsterke den innsats som bl.a. pågår i OECD, EFTA, EF, Den internasjonale handelsorganisasjon GATT, Det internasjonale pengefond og også i Det internasjonale energi-byrået IEA. I alt dette arbeid bør det tas sikte på å skapes et forpliktende samarbeid om den økonomiske politikk slik at konjunkturproblemer og andre tilpasnings-

problemer kan løses gjennom en felles samordnet innsats.

Det er ikke bare samarbeidet i seg selv som er viktig. Viktigst er innholdet i den felles koordinerte politikk vi håper å nå fram til. Arbeiderbevegelsen i de nordiske land hevder med styrke at det må satses sterkere enn hittil på å gjenskape en økonomisk vekst i den internasjonale økonomi, og at man samtidig må begrense inflasjonen. De enkelte lands egne politiske tiltak vil få en langt større virkning hvis de kan gå inn som ledd i en samordnet internasjonal aksjon mot arbeidsløshet og mot den sterke inflasjon.

Så lenge vi mangler en koordinert internasjonal politikk er det en fare for at landenes konkurranse på omkostningsområdet vil kunne skjerpes og på denne måten skape en uheldig sosial utvikling. Dessuten er det en

fare for at det vokser fram en mer eller mindre skjult proteksjonisme når landene søker å unngå nødvendige tilpasninger i egen økonomi ved å holde konkurransen fra andre land ute. På denne måten kan man få en tendens hvor arbeidsløshet

eksporteres fra det ene land til det andre. Det er innlysende at denne utvikling i særlig grad er en trusel mot de mindre land, som er mer avhengige av den internasjonale arbeidsdeling som grunnlag for sin velstand. De store land har alltid bedre muligheter til å greie seg i en slik situasjon. Derfor er det særlig viktig at forhandlingene i GATT om en ytterligere liberalisering av verdenshandelen virkelig kan føre fram til reelle framskritt.

I denne forbindelse vil jeg gjerne peke på hvordan etableringen av det store frihandelsområde for industri-varer i Vest-Europa mellom EF-landene og EFTA-landene har hatt en meget positiv betydning. Men en styrking av denne frie adgang til markedene er fortsatt nødvendig som et ledd i en felles bestrebelse på å sikre økonomisk framgang.

I denne sammenheng vil økonomiske konsultasjoner om den økonomiske politikk mellom EFTA-land og EF-land anses som viktige bidrag.

Jeg vil gjerne til slutt summere opp noen av de viktige nasjonale og internasjonale oppgaver vi står overfor i de nordiske land og i de øvrige industriland for å trygge sysselsettingen i årene framover. Det er for det første nødvendig at det internasjonale økonomiske

samarbeid mellom regjeringene blir forsterket. Det er også påkrevd å fortsette bestrebelsene for og fjerne handelshindringer å få en videre positiv utvikling av verdenshandelen.

For å kunne få verdenshandelen til å funksjonere smidig er det nødvendig med mer vidtgående og forpliktende samarbeid på valútaområdet enn vi har hatt i de senere år.

Under bestrebelsene på å oppnå full sysselsetting må vi aldri unnlate å støtte utviklingslandenes krav om en ny økonomisk verdensordning. Det er også nødvendig at utviklingslandene sikres mot proteksjonistiske tendenser på de rike industrilands markeder.

I all sysselsettingspolitikk er det av særlig

viktighet å bekjempe arbeidsløshet blant ungdom.

Det er også av største betydning at den aktuelle til dels svake situasjon på arbeidsmarkedene i de ulike land ikke blir misbrukt til å undergrave utviklingen i retning av reell likestilling mellom kvinner og menn på arbeidsmarkedet.

Under arbeidet med alle disse tiltak, som nasjonalt og internasjonalt skal fremme sysselsettingen, må vi ikke glemme den viktige oppgave vi står overfor i våre land om en fortsatt demokratisering av arbeidslivet.

La oss gjøre disse viktige oppgaver til en betydningsfull del av arbeidet framover i den svenske og i den norske arbeiderbevegelse.